

*З. Г. Гонтар, канд. наук з держ. упр.,
О. В. Повстин, канд. екон. наук, доцент, М. Я. Купчак
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Стаття присвячена основним проблемним питанням державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту в сучасних умовах. Проаналізовано теоретичні напрацювання вітчизняних учених і нормативні документи, в яких визначено різні механізми і напрями оптимізації та модернізації впливу державного управління в цій галузі. Досліджено стратегічні напрями розвитку освіти в країні та їх реалізацію в навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій з урахуванням особливостей сфери цивільного захисту. Запропоновано заходи, необхідні для підвищення ефективності державного управління підготовкою фахівців служби цивільного захисту.

Ключові слова: підготовка фахівців служби цивільного захисту; державне управління; ефективність державного управління; об'єкт державного управління.

Z. Hontar, O. Povstyn, M. Kupchak

THE BASICS OF PUBLIC GOVERNMENT BY TRAINING OF PROFESSIONALS OF THE CIVIL PROTECTION SERVICE

The article is devoted to the main problem issues of public administration in the training of specialists in the civil protection service in modern conditions. The author analyzes theoretical developments of domestic scientists and normative documents, in which various mechanisms and directions of optimization and modernization of the influence of public administration in this field are defined. The strategic directions of development of education in the country and their realization in the educational institutions of the State Service of Ukraine on emergencies, taking into account the peculiarities of the sphere of civil protection, are researched. The measures necessary for increasing the efficiency of public administration in the training of specialists in the civil protection service are proposed.

Key words: training of specialists of the civil protection service; governance; efficiency of public administration; object of public administration.

Постановка проблеми. Притаманні на сьогодні нашій країні євроінтеграційні процеси у сфері освіти та економіки зумовлюють суттєві зміни у законодавчій базі з питань розвитку та функціонування освітніх інституцій. Це пов'язано з механізмами взаємодії, забезпечення, управління та інших аспектів діяльності та обумовлено змінами у переліку компетентностей та вимог до рівня підготовки фахівців.

Трансформація системи підготовки фахівців служби цивільного захисту можлива лише в загальній площині реформування вищої освіти в Україні. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року акцентує увагу на створенні всіх необхідних умов для безперервного характеру модернізації та розвитку освіти. Така спрямованість повинна сприяти економічному зростанню держави і вирішенню соціальних проблем у суспільстві, подальшому навчанню талановитої молоді, становленню інформаційного суспільства, розбудові новітньої економіки, що базується на знаннях, забезпеченні всіх сфер життєдіяльності держави кваліфікованими, творчими кадрами, необхідними для реалізації національних інтересів у контексті розвитку України як демократичної, соціальної держави.

Підготовкою фахівців служби цивільного захисту займаються навчальні заклади підпорядковані Державній службі України з надзвичайних ситуацій (далі ДСНС України). Головним завданням таких навчальних закладів є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних виконувати завдання за призначенням – злагоджено та швидко. Вимоги до рівня підготовки фахівців служби цивільного захисту змінюються, постійно розширюється перелік компетентностей, якими має володіти фахівець служби цивільного захисту. Професійна освіта фахівців у цій галузі повинна охоплювати взаємозв'язки різних факторів, що впливають на підготовку майбутніх фахівців у процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти підготовки фахівців служби цивільного захисту розглядали у своїх наукових працях такі вчені, як: М. М. Козяр, В. П. Садковий, С. І. Домбровська, А. В. Підгайний, М. І. Омельченко. Питаннями управління у сфері цивільного захисту займаються такі науковці, як В. А. Доманський, О. В. Альбошій, В. М. Антонець, О. О. Труш, Р. П. Приходько, А. Г. Чубенко. Активно досліджують питання підготовки фахівців служби цивільного захисту: О. Г. Барило, М. С. Коваль, М. І. Кусій, А. В. Литвин, В. О. Тищенко, В. А. Шойко, М. І. Омельченко, які розглядають такі напрями, як: оцінювання ефективності організації державного управління у надзвичайних ситуаціях; удосконалення системи підготовки фахівців служби цивільного захисту; застосування ефективних методів навчання; удосконалення форм і методів підготовки фахівців. Зокрема, О. Г. Барило, О. П. Євсюков та С. П. Потеряйко пропонують удосконалити систему підготовки фахівців сфери цивільного захисту впровадженням перспективних методів навчання, одним з яких є проблемний, що дає змогу повною мірою розвинути творчі здібності курсантів і студентів. Суть проблемного методу навчання полягає в тому, що знання не подаються слухачам у готовому вигляді, а набуваються ними в процесі самостійної пізнавальної діяльності під час проведення занять, самостійної підготовки та засвоєння навчального матеріалу шляхом вивчення навчально-методичних матеріалів і матеріалів, здобутих за допомогою інших джерел, у тому числі електронних [1].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних науковців, слід усе ж таки визнати, що недостатньо вивчено питання вдосконалення та впровадження у практичну діяльність стратегічного підходу до управління сучасними навчальними закладами. Зазначена проблематика стосується і навчальних закладів та науково-дослідних установ Державної служби України, а відтак зумовлюється необхідність наукових розвідок у цій царині.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування шляхів і визначення напрямів удосконалення підготовки фахівців служби цивільного захисту в контексті стратегічного підходу до управління навчальними закладами.

Виклад основних положень. Євроінтеграційні процеси, які нині відбуваються в Україні, та зміни в законодавчій базі з питань розвитку та функціонування освіти вимагають від фахівців усіх сфер діяльності високої кваліфікації та професіоналізму, що в свою чергу передбачає необхідність удосконалення системи підготовки фахівців для ДСНС України. Зміни мають здійснюватися на основі якісно нових підходів, з узгодженням національного законодавства у цій сфері зі світовими стандартами. Підготовка фахівців повинна бути спрямована на формування особистості, яка стане професіоналом у своїй справі і матиме необхідний психологічний фундамент для виконання завдань за призначенням.

Метою навчання у ВНЗ є здобування знань, розвиток вмінь і формування на цій основі професійних компетентностей, які б дали змогу якісно виконувати фахову управлінську діяльність у державних структурах різних рівнів, в позаурядових організаціях та в корпоративному секторі.

Комплексна, глибока модернізація освіти – імператив освітньої політики України на сучасному етапі, її головний стратегічний напрям. Ключові умови реалізації цього імперативу – автономія вищих навчальних закладів і присутність держави у сфері освіти, а також регуляторна участь в її розвитку. Тому, модернізація освіти – це не тільки відомче, галузеве, а й загальнонаціональне завдання. Це масштабна державна акція, яка проводиться при інтенсивному співробітництві освітянських інституцій, державних структур і суспільства. Вона повинна привести до досягнення нової якості освіти, яка в першу чергу визначається її відповідністю актуальним і перспективним запитам життя країни.

Виконання важливих завдань, що поставлені перед ДСНС України, залежить передусім від професіоналізму фахівців служби цивільного захисту. На сучасному етапі розбудови ДСНС України її керівництво ретельно розглядає питання підвищення ефективності застосування сил цивільного захисту без збільшення їх загальної чисельності. Стратегічну мету зазначених проце-

сів визначає кадрова політика в ДСНС України, яка в свою чергу, визначається державною кадровою стратегією [12]. Держава, як політико-територіальна організація виступає головним суб'єктом кадрової політики, здійснює реалізацію волі більшості громадян через усі гілки влади. При цьому, держава впливає на кадрові процеси за допомогою законів, нормативних документів, управлінських рішень, а також практичних дій чиновників державної служби.

Основну роль в системі підготовки кадрів у сфері цивільного захисту, як і в інших сферах діяльності нашого суспільства, беззаперечно відіграє система освіти. Вища освіта у сфері цивільного захисту, як складова підсистема, входить до складу державної системи вищої освіти, діє в законодавчому полі. Навчальні заклади ДСНС України, які готують фахівців переважно для подальшого проходження служби в органах і підрозділах ДСНС України, стоять на одному рівні з іншими навчальними закладами і є органічною складовою української освіти. Темпи та напрями інноваційного розвитку освіти в Україні в сучасних кризових умовах значною мірою залежать від ефективності та результативності державного управління.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, вона є «основою розвитку самої особистості», суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього нашої країни, визначальним чинником політичного, соціально-економічного, культурного і наукового потенціалу соціуму. Згідно зі ст. 1 Національної доктрини, «освіта» є стратегічним ресурсом, який допоможе країні поліпшити добробут людей, забезпечити виконання національних інтересів та зміцнити авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені [7].

Суттєва модернізація змісту та структури професійної освіти, досягнення її конкурентоспроможності, усунення в ній диспропорцій і надмірного дублювання в підготовці кадрів, оптимізація переліку професій та спеціальностей, за якими здійснюється їх підготовка, і головне – подолання відриву професійної освіти від потреб державного та регіонального ринків праці, що веде до серйозних деформацій у системі попиту та пропозиції кадрів. Тому саме зміна підходів до державного управління освітою є передумовою ефективного реформування національної системи освіти.

Значний внесок у дослідження питань державного управління у сфері цивільного захисту останнім часом здійснили науковці С. М. Домбровська, В. П. Садковий, Зокрема, в роботі «Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект», розглянуто теоретичні засади державного управління у сфері цивільного захисту, при цьому значна увага зосереджена на нормативно-правових аспектах державного управління у сфері цивільного захисту, а саме: визначено поняття і сутність, цілі та функції системи державного управління у сфері цивільного захисту в Україні, систему та структуру органів виконавчої влади щодо забезпечення ефективного функціонування сфери цивільного захисту, нормативно-правове регулювання державного управління у сфері цивільного захисту в Україні. У питаннях удосконалення та підвищення ефективності механізмів державного управління у сфері цивільного захисту в Україні вчені запропонували модель удосконалення державного управління, де необхідною умовою став оптимальний розподіл державно-управлінських функцій як за напрямками діяльності взагалі, так і за владними рівнями зокрема, тобто оптимальні співвідношення централізації та розподіл функціональних повноважень у межах центрального апарату виконавчої влади [9].

Науковці сходяться у своїх твердженнях до єдиної думки, що система управління вищою освітою перебуває в постійному процесі змін, що вочевидь пов'язане з євроінтеграційними змінами в суспільстві. У плані реконструкції, модернізації, відновлення освітньої гілки потрібно подолати наслідки загальносистемної соціально-економічної кризи, яка може поставити цю галузь на грань виживання, а педагогічний корпус – за межу бідності. Тут постають величезні завдання до оздоровлення та розвитку сфери освіти, які потребують напружених зусиль держави, суспільства та самої системи освіти, інтенсивної та динамічної мобілізації її зовнішніх і внутрішніх ресурсів. Не менш складні завдання модернізації, оновлення освіти, подолання все більш зростаючого її відставання від потреб ринку праці. У цьому контексті завдання модернізації освіти набувають максимальної загальнонаціональної значущо-

сті: суспільство опинилося на роздоріжжі, де визначається, чи буде освіта стимулом стагнації суспільства чи фактором його економічного зростання та благоустрою, фактором конкурентоздатності та національної безпеки країни.

Така постановка питання може здатися занадто жорсткою: адже ми звикли до думки, що у нас "найкраща у світі освіта". Але, навіть найкраще має здатність старіти. Таким є закон життя. І тут варто згадати відоме Керролівське правило: "Якщо хочеш залишатися на місці – потрібно бігти зі всіх ніг; якщо хочеш просуватися вперед – потрібно бігти у два рази швидше."

Ю. О. Журавльова досліджуючи механізми державного управління реформування вищої освіти дійшла висновку, що: механізми державного управління слід розглядати в тісному зв'язку з функціями, а не окремо; у зв'язку з об'єктивними потребами реформуванням вищої освіти повинна відбутися зміна пріоритетів державного управління реформуванням освітньої галузі; механізм формування державного замовлення в системі вищої освіти, як елемент державного управління вищою освітою потребує негайної модернізації [3].

Спираючись на функціональний, комплексний та інші підходи, запропоновані Н. М. Мельтюховою, Г. С. Одінцовою та ін. [5] до визначення «процесу» в державному управлінні пропонуємо виділяти такі стадії підготовки фахівців служби цивільного захисту:

- кадрове забезпечення (робота з персоналом);
- інформаційна (робота з інформацією);
- методична (використання методів державного управління та вдосконалення методичної підготовленості фахівців служби цивільного захисту, щодо якісного й ефективного проведення всіх видів занять з професійної підготовки);
- комунікативна (передбачає ділове спілкування, взаємодію суб'єктів та об'єктів впливу);
- організаційна (підготовка та виконання управлінських рішень);
- контрольна (передбачає здійснення нагляду, моніторингу, оцінювання та інших видів контролю).

Стратегія кожного окремого навчального закладу повинна забезпечити його сталий розвиток, щоб гарантувати: підготовку фахівців на рівні світових стандартів відповідно до вимог МОН України, МВС України, ДСНС України; розвиток і наступність кадрового потенціалу на основі гідної матеріальної винагороди і комфортних умов праці та відпочинку; підтримку матеріально-технічної бази на рівні міжнародних вимог [13].

Важливим нормативним документом зі стратегічного спрямування нашої країни є Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», що затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [10]. У цьому документі є визначення мети, векторів руху, дорожньої карти, першочергових пріоритетів та індикаторів належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Вона є рушійною силою для всіх внутрішньополітичних процесів, що відбуваються в нашій країні. Так, Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» передбачає в рамці «вектора відповідальності» реалізацію реформи освіти.

Національною Стратегією сталого розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [11] передбачено основні напрями, а також пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, визначено кадрову та соціальну політику вищої освіти. Вона загалом є основою для внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, управління та фінансування, структури і змісту системи освіти. Національна стратегія має кілька завдань: перше завдання полягає у підвищенні доступності до якісної та конкурентоспроможної освіти для кожного українця відповідно до інноваційного сталого розвитку сучасного суспільства та чинного законодавства; друге завдання – це забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, задатками, потребами за допомогою навчання упродовж життя. Після закінчення освіти людина переважно знає чого хоче від життя і як цього досягти. Такі люди цілеспрямовані, креативні, а тому вносять інновації в роботу, без яких немає розвитку.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року наголошує на створенні всіх необхідних умов для випереджального безперервного характеру модернізації та розвитку освіти. Така спрямованість на підвищення якісного рівня освіти повинна сприяти економічному зростанню держави і вирішенню соціальних проблем у соціумі, подальше навчання і розвиток талановитої та здібної особистості.

Національна стратегія виокремлює з пріоритетних кілька напрямів розвитку освіти, а саме: по-перше, розробити стандарти вищої освіти, які були б зорієнтовані на компетентнісний підхід, узгоджені з новою структурою освітньо-кваліфікаційних та освітньо-наукових рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; по-друге, необхідно й надалі удосконалювати процедуру та технологію зовнішнього незалежного оцінювання освітніх досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів. Виконання цього завдання стало б передумовою забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти. Не менш важливим є переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів.

Комплекс дій, необхідний для досягнення цілей, поставлених навчальним закладом, повинен бути спрямований на забезпечення життєдіяльності та економічного потенціалу закладу. У контексті євроінтеграційних змін навчальний заклад має оновлювати матеріально-технічну базу, підвищувати кваліфікацію професорсько-викладацького складу тощо.

Формування багатоукладної системи освіти і розвиток ринку освітніх послуг мали істотний вплив на умови діяльності навчальних закладів України. Зовнішнє середовище функціонування навчальних закладів стало якісно іншим. У навчальних закладах виникла необхідність адаптації до нових економічних умов, зокрема до умов конкуренції. За таких обставин управління навчальним закладом має бути більш пристосованим до «ринкової саморегуляції» [6]. На сучасному етапі динамічного розвитку суспільства ставляться принципово нові вимоги до навчальних закладів та, насамперед, до університетів, які пов'язані не тільки з тим, що вони повинні бути більш динамічними і рухливими, а й з тим, що від них очікують більшої відкритості та доступності. Навчальним закладам необхідно більш точно й активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес та соціальний розвиток сучасного суспільства. Тому дослідники цієї проблеми все частіше говорять про необхідність стратегічного підходу до управління сучасними навчальними закладами. Визначення місії та цілей вищого навчального закладу (з урахуванням його унікальності, збережених традицій, розуміння ролі та значущості в науковому і суспільному поступі тощо).

Висновок. Враховуючи теоретичні й організаційні аспекти формування стратегії розвитку вищої освіти для навчальних закладів ДСНС України, відзначимо, що це узагальнене уявлення про головні пріоритети розвитку вищої освіти. У процесі розроблення перспективного плану діяльності вищого навчального закладу доцільно виділити такі етапи: розроблення стратегії, основних напрямів; аудит освітнього процесу, за умови адаптації такого стратегічного розвитку як до макроекономічних, галузевих так і регіональних умов функціонування таких вищих навчальних закладів освіти в нашій країні. Стратегічне планування потребує використання і постійного вдосконалення методики.

Також зазначимо, що постійна модернізація професійної освіти в цілому і навчальних закладів ДСНС України повинна передбачати підготовку фахівців до дій за призначенням, які здатні застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем у галузі професійної діяльності. Враховуючи, що відбувається стрімке старіння знань, обумовлене швидкими економічними зрушеннями, для забезпечення належної якості професійної підготовки фахівців необхідно запроваджувати систему освіти протягом усього трудового життя. Саме такий підхід дасть змогу нашій країні підготувати найдосвідченіших фахівців у сфері цивільного захисту.

Відповідно до цього, предметом подальших наукових розвідок є аналіз можливості та доцільності впровадження такої освіти з урахуванням специфіки служби цивільного захисту.

Список літератури:

1. Андрієнко М. В., О. Г. Барило, С. П. Потеряйко, В. О. Тищенко. Шляхи вдосконалення системи підготовки фахівців сфери цивільного захисту / М. В. Андрієнко О. Г. Барило, С. П. Потеряйко, В. О. Тищенко // Публічне управління : виклики ХХІ століття : зб. тез XIII Міжнар. наук. конгр. – Харків : Вид-во Хар РІ НАДУ, 2013. – С. 315–317.
2. Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Указ Президента України від 16.01.2013 № 20/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.
3. Журавльова Ю. О. Механізми державного управління реформування вищої освіти України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Ю. О. Журавльова ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2009. – 201 с.
4. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Мельтюхова Н. М. Державне управління як єдність діяльності та відносин: монографія / Н. М. Мельтюхова. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. – 204 с.
6. Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua>.
7. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
8. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
9. Садковий В. П. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: нормативно-правовий аспект : монографія / В. П. Садковий, А. В. Ромін, О. О. Островерх, С. М. Домбровська – Харків : Національний університет цивільного захисту України, ТОВ «Оберіг», 2013. – 190 с.
10. Про Національну Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020. Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
11. Про Національну Стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
12. Про затвердження Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
13. Харламова Ю. Є. Формування освітніх стандартів у сфері цивільного захисту / Ю. Є. Харламова // XVI Всеукраїнської наук.-практ. конф. рятувальників : матер. наук.-практ. конф., – К. : ІДУЦЗ, 2014. – С. 304–305.

References:

1. Andrienko M.V, O.G. Barilo, S.P. Poteryayko, V.O. Tishchenko. Ways of improvement of the system of training specialists in the field of civil protection / M.V. Andriyenko O.G. Barilo, S.P. Poteryayko, V.O. Tishchenko // Public Administration: Challenges of the XXI Century: Sob. theses XIII International sciences Cong - Kh.: View of KRI NAPA, 2013. - p. 315-317.
2. Some issues of the State Service of Ukraine for Emergencies: Decree of the President of Ukraine dated January 16, 2013 № 20/2013 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013>.
3. Zhuravleva Yu.O. Mechanisms of public administration of the reform of higher education of Ukraine in the conditions of European integration: author's abstract. dis ... Candidate state sciences exercise : special 25.00.02 / Yu O. Zhuravleva; National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. – K., 2009. – 201 p.

4. The Code of Civil Protection of Ukraine dated 02.10.2012 № 5403-17 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Meltjukhova NM State administration as a unity of activity and relations: monograph / N. M. Meltukhova. – Kh.: View of KRI NAPA "Master", 2010. – 204 p.
6. Official site of the State Service of Ukraine for Emergency Situations [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.dsns.gov.ua>.
7. About the National Doctrine of Education Development: Decree of the President of Ukraine dated April 17, 2002 No. 347/2002 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
8. About the approval of the National Qualifications Framework Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.11.2011 No. 1341 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
9. Sadkovy V.P State administration in the sphere of civil protection in Ukraine: normative-legal aspect: monograph / VP Sadkovy, AV Romin, OO Ostroverkh, S. M. Dombrovskaya – Kh. National University of Civil Protection of Ukraine, LLC "Oberig", 2013. – 190 p.
10. On the National Strategy for Sustainable Development" Ukraine-2020. Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015, No. 5/2015 [Electronic resource] – Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show / 5/2015>.
11. On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021. Decree of the President of Ukraine dated June 25, 2013, No. 344/2013 [Electronic Resource]. – Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/ laws / show / 344/2013>.
12. Kharlamova Yu. E. Formation of Educational Standards in the Field of Civil Protection / Yu. E. Kharlamov // HVI All-Ukrainian Sciences. – Prekt. conf. Rescuers: Mater. science-practice Conf. – K.: IDUZZ, 2014. – pp. 304-305.

